

17 AARDKUNDIGE MONUMENTEN IN DE PROVINCIE NOORD-HOLLAND

In 1999 verscheen in Grondboor & Hamer een artikel met de welluidende titel: 'Gezocht: een gros aardkundige monumenten' (Hoogendoorn, 1999). Hierin werd een pleidooi gehouden om in elke provincie 12 aardkundige monumenten te benoemen. De provincie Noord-Holland heeft al enkele jaren geleden de voortrekkersrol van de provincie Utrecht overgenomen. Op 23 september 2009 heeft zij in een klap 6 aardkundige monumenten onthuld, waarmee het totale aantal voor deze provincie op 17 gekomen is.

Ontstaan van Aardkundige Monumenten

In 1994 zijn bij de voorbereiding van het Europese Natuurbeschermingsjaar 1995 de Aardkundige Monumenten bedacht (Hoogendoorn, 2006). In 1995 is in Utrecht de Grebbeberg als het 1^e aardkundige monument in Nederland benoemd. Indertijd zijn de aardkundige monumenten gedefinieerd als 'relatief ongeschonden stukken landschap waarvan de aardkundige ontstaanswijze nog goed te zien is'. Het kunnen zowel objecten, patronen, als processen zijn. Criteria als gaafheid, zeldzaamheid en kenmerkendheid spelen bij de selectie een belangrijke rol. Het mag zowel om de aandachtsvelden geomorfologie, geologie, bodemkunde als hydrologie gaan en liefst om een combinatie ervan. Vanwege de gewenste zichtbaarheid speelt de geomorfologie vaak een hoofdrol. Niet iedereen kan zomaar aardkundige monumenten benoemen. Om een onoverzichtelijke groei met meer en minder belangrijke aardkundige fenomenen te voorkomen, is met name gekozen voor het provinciaal bestuur als organisatie die deze benoemingen doet.

Aardkundige Monumenten, doel én middel

Aardkundige monumenten dienen verschillende doeleinden. Het is natuurlijk prachtig dat de educatieve recreant op een groeiend aantal plaatsen het landschap kan leren 'lezen' en begrijpen. Een prachtig paneel met korte zakelijke teksten legt uit hoe het voorliggende gebied ontstaan is. De aardkundige monumenten zijn dan ook prima instrumenten om draagvlak te kweken voor het aardkundig erfgoed. Niet alleen burgers, maar ook beleidsmakers en bestuurders komen zo op een speelse en boeiende manier in contact met aardkundige zaken en zullen dat in hun verdere handelen laten meewegen. Veel is immers in het verleden verloren gegaan door onwetendheid. Door de benoeming krijgen de gebieden echter ook

Afbeelding 1.
Onthulling op 23 september 2009 van het paneel door waarnemend burgemeester Vriesman van Den Helder en gedeputeerde Milieu en Natuur Heller.
Bron: BOHO-team.





Afbeelding 2.
Het Balgzand gezien vanaf het Uitzichtpunt Balgzand. Bij hoogwater blijven langs de dijk de schorren boven water.
Bron: BOHO-team.

een status. Eigenaren gaan beseffen welk prachtig aardkundig erfgoed ze in handen hebben. Zij worden er trots op en gaan in het beheer rekening houden met de aardkundige waarden.

Veelal krijgen bijzondere aardkundige gebieden een vermelding in het streekplan. In sommige provincies, zoals Noord-Holland, vallen de aardkundige monumenten bovendien onder de Provinciale Milieuverordening. Daardoor kan de provincie ook ongewenste ontwikkelingen tegengaan of strenge voorwaarden stellen bij versturende activiteiten in een aardkundig monument.

Aardkundige monumenten bij de provincie Noord-Holland

Al in 2007 is in Grondboor & Hamer aandacht geschonken aan de aardkundige monumenten in de provincie Noord-Holland. Mede dankzij een financiële bijdrage van de provincie is toen een special van Grondboor & Hamer uitgegeven, waarin 7 aardkundige monumenten als excursiepoint in onze serie 'Aardkundige Excursiepunten' beschreven zijn. Tot nu toe zijn in Noord-Holland de volgende 11 aardkundige monumenten benoemd:

- Strandwal Spaarnwoude (2002)
- Binnenduinrand Egmond aan Zee (2003)
- Stuwwal aan de westzijde van Wieringen (2004)
- Het Naardermeer (2005)
- Alkmaarder- en Uitgeestermeer (2005)
- De Bruid van Haarlem (2005)
- Onderdelen van het Gooi (2006)

De bovenstaande aardkundige monumenten zijn uitgebreid beschreven in Grondboor & Hamer 2007 nr. 1.

Daarna zijn nog benoemd:

- De Aetveldsche polder en de Vecht (2007)
- Polder Mijzen (2008)
- Duinen tussen Den Helder en Petten en het Zwanewater (2008)

23 september 2009: Benoeming van 6 aardkundige monumenten

De provincie Noord-Holland heeft uit een verzamellijst van 218 aardkundige belangrijke gebieden een selectie gemaakt van 17 gebieden die zij de status van aardkundige monumenten wil verlenen. Na dhr. Moens was het nu de beurt aan milieugedeputeerde Bart Heller (Afb. 1) om de resterende 6 aardkundige monumenten op 23 september te benoemen. De nieuw benoemde monumenten zijn (Provincie Noord-Holland, 2009):

- Het Oude Veer en Anna Paulownapolder; Dit betreft

een voormalig riviertje dat na de vorming van de zee-gaten veranderde in een getijdegeul. Hieraan kwam een einde bij de inpoldering van de Anna Paulownapolder (1846).

- Het oude land van Texel; gestuwde keileemheuvels die de kern van het eiland vormen. In een van de heuvels is later een klifje gevormd.
- Balgzand (Afb. 2) en de Breehorn in de Waddenzee en de Razende Bol in de Noordzee. Dit zijn onbegroeide buitendijkse zandplaten waarvan de vorming nog steeds doorgaat. De Breehorn ligt tegen het 'geheime eiland' Wieringen aan. De restanten van deze voormalige keileemheuvel vormen nu een abrasievlak met veel zwerfstenen.
- Benningbroek-west; Een oude getijdegeul is opgevuld met klei en zand. Door inklinking van de omgeving is de bedding relatief hoger in het landschap komen te liggen (omkering van het reliëf).
- Het duingebied Schoorl – Bergen; jonge duinformaties op een strandwallensysteem
- Het duingebied Egmond, Wijk aan Zee; Kustduinen.

Tot slot

Ik complimenteer het provinciaal bestuur van Noord-Holland met de afronding van de benoeming van de serie van 17 aardkundige monumenten. Tevens wens ik haar veel succes met het handhaven van de planologische bescherming van de in totaal 80 gebieden met bijzondere aardkundige waarden en het toepassen van de provinciale milieuverordening bij de aardkundige monumenten. Ook hoop ik dat er bij het 'ontdekken' van nieuwe aardkundige fenomenen genoeg flexibiliteit aanwezig zal zijn om tot een vorm van bescherming te kunnen overgaan.

LITERATUUR

Hoogendoorn, W., 1999

Gezocht: een gros aardkundige monumenten. Grondboor & Hamer, 53 - 5, pp. 86 - 88.

Hoogendoorn, W., 2006.

Zwerfsteneneiland Maarn en andere aardkundige monumenten. KNNV Uitgeverij.

Khodabux, E. & Deutekom L., 2009.

Aardkundige Monumenten in Noord-Holland. Monumenten jrg 30, nr. 7/8, pp. 10 - 13.

Provincie Noord-Holland, 2009.

Aardkundig erfgoed in de provincie Noord-Holland. (Folder).